

MARGARET ATVUD

Đavolji
NAKOT

Ponovo ispričana
Šekspirova *Bura*

Prevela
Aleksandra Čabraja

■ Laguna ■

Naslov originala

Margaret Atwood

HAG-SEED

Copyright © Margaret Atwood, 2016

First published as *The Tempest* by Margaret Atwood

Translation copyright © 2017 za srpsko izdanje, LAGUNA

**Canada Council
for the Arts**

**Conseil des Arts
du Canada**

We acknowledge the support of the Canada Council for the Arts for this translation.

Prevod ove knjige pomogao je Kanadski savet za umetnost.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

HOGARTH
SHAKESPEARE

„Šekspir nije bio čovek svog doba,
već čovek za sva vremena.“

BEN DŽONSON

Više od četiristo godina Šekspirova dela se izvo-
de, čitaju i vole širom sveta. Reinterpretirana su za
svaku novu generaciju, bilo kao tinejdžerski filmo-
vi, mjuzikli, naučnofantastični filmovi, japanske rat-
ničke priče ili književne obrade.

U projektu *Hogart Šekspir* priznati i rado čita-
ni književnici današnjice obrađuju Šekspirova dela.
Ovaj serijal prevodi se u više od dvadeset zemalja.

Sigurno je da čovek koji razmišlja o osveti, raskopava sopstvene rane, koje bi inače zacelile, i zalečile se.

– Ser Fransis Bejkon, *O osveti*

„...mada na pozornici ima finih ljudi, ima i nekih od kojih se kosa diže na glavi.“

– Čarls Dikens

„I druga sigurno ostrva leže
U moru Života i Očaja:
I druge duše plutaju i beže
Nad zalivom tim...“

– Persi Biš Šeli,

„Stihovi napisani među Eugenskim brdima“

SADRŽAJ

Prolog: <i>Predstava</i>	13
I <i>Mračna zabit</i>	19
1. <i>Morska obala</i>	21
2. <i>Moćna mađija</i>	24
3. <i>Uzurpator</i>	33
4. <i>Plasť</i>	40
5. <i>Bedna ćelija</i>	46
6. <i>Ponor vremena</i>	55
7. <i>Zanet naukom tajnom</i>	62
8. <i>Dovedi družinu</i>	69
9. <i>Biserne oči</i>	84

II Vrlo kraljevstvo	91
10. Zvezda u usponu	93
11. Niži drugovi	101
12. Gotovo nepristupačno	106
13. Feliks se obraća glumcima.	112
14. Prvi zadatak: Psovke	122
15. O, ti čudo.	125
16. Nevidljiv za svako drugo oko	132
17. Ostrvo je puno zvukova	140
18. Ovo je ostrvo moje.	146
19. Skorbutno čudovište	153

III Ti glumci naši	161
20. Drugi zadatak: Zatvorenici i tamničari	163
21. Prosperovi vilenjaci	164
22. Lica u drami	171
23. Divna Miranda	179
24. O predstojećem poduhvatu	187
25. Zli brat Antonio	194
26. Neobične sprave	207
27. Ne znaš ko si	214
28. Đavolji nakot	218
29. Sve su bliže	228

IV Grube mađije	233
30. Mala majstorija moja	235

31. <i>Darežljiva sreća, koja mi je sad prijateljica</i>	244
32. <i>Feliks se obraća vilenjacima.</i>	254
33. <i>Kucnuo je čas</i>	260
34. <i>Bura</i>	268
35. <i>Divno i dragoceno</i>	272
36. <i>Put kroz lavirint</i>	278
37. <i>Mađija deluje</i>	285
38. <i>Ni uzdah više</i>	291
39. <i>Veselo, veselo</i>	296
V Taj stvor mraka	307
40. <i>Poslednji zadatak</i>	309
41. <i>Arijelova ekipa</i>	314
42. <i>Ekipa zlog brata Antonija</i>	317
43. <i>Mirandina ekipa</i>	323
44. <i>Gonzalova ekipa</i>	328
45. <i>Ekipa Đavoljeg nakota</i>	334
46. <i>Naša zabava</i>	341
47. <i>Svršena je sada.</i>	346
Epilog: <i>Daruj mi slobodu</i>	351
<i>Bura: Original</i>	361
<i>Izjave zahvalnosti</i>	369
<i>O autorki</i>	373

PROLOG
PREDSTAVA

Sreda, 13. mart 2013.

Svetla se gase. Žamor prestaje.

NA VELIKOM EKRANU: *Ispisano neujednačenim žutim slovima na crnoj podlozi:*

BURA

Vilijem Šekspir

U izvođenju

Pozorišne družine Popravnog doma Flečer

NA EKRANU: *Rukom ispisana tabla koju pred kamerom drži Pripovedač, u kratkom tamnocrvenom somotskom ogrtaču. On u drugoj ruci drži pero.*

NA TABLI PIŠE: IZNENADNA BURA

PRIPOVEDAČ: Videćete sada na pučini buru:

Vetrovi duvaju, mornari se čuvaju,

Putnici ih psuju, da brod tone čuju:

Videćete kako uglas vrišti svako,
Ali nije baš sve ipak crno ta-ko,
Samo jako.

On se naceri.

Predstava naša počinje ovako.

*On odmahne perom. Sledeći kadar: Grom i munje,
olujni oblaci, slika sa meteorološkog kanala. Slika
morskih talasa. Slika kiše. Zvuk zavijanja vetra.*

*Kamera zumira dečji brodić što se ljulja na plavoj pla-
stičnoj zavesi za tuš sa iscrtanim ribama, dok ruke
ispod zavesne prave talase.*

*Krupni plan kapetana s crnom pletenom kapom. Izvan
vidnog polja zapljuskuje ga voda. Potpuno je mokar.*

KAPETAN: Pregnite svojski il' ćemo se nasukati.

Žurno, žurno!

Brže! Brže! Čuvaj se! Čuvaj se!

Moramo brzo da radimo,

Iz oluje da se vadimo,

Savijamo jedra

Da se spasemo od vetra,

Inače će kit po moru da nas rastera!

GLASOVI SA STRANE: Svi ćemo se podaviti!

KAPETAN: Sklanjajte se s puta, da vas more ne proguta!

Puna kofa vode pljusne mu u lice.

GLASOVI SA STRANE: Slušajte nas sada svi!

Zar ne znate da smo kraljevske krvi?

KAPETAN: Brže! Brže! Oluja nas sustiže!

A vi samo gledate,

Hoćete da se predate!

GLASOVI SA STRANE: Pijan si!

KAPETAN: Ti si lud!

GLASOVI SA STRANE: Tonemo!

GLASOVI SA STRANE: Nemamo kud!

Krupni plan Arijela sa plavom kapom za kupanje i skijaškim naočarima koje se presijavaju u duginim bojama, sa donjom polovinom lica obojenom u plavo. Na sebi ima prozirnu kabanicu sa bubamarama, pčelicama i leptirima. Kraj njegovog levog rame-na je neka čudna senka. On se tiho smeje, pokazuje uvis desnom rukom u plavoj gumenoj rukavici. Sevne munja i pukne grom.

GLASOVI SA STRANE: Najbolje bi bilo da se pomolite bogu!

KAPETAN: Šta to kažeš, ne čujem, šta još sada mogu?

GLASOVI SA STRANE: Tonemo! Podavićemo se!

Kralja više nema, videti ga više nećemo!

Skači s broda, plivaj, ka obali krećemo!

Arijel zabaci glavu i radosno se nasmeje. U obema rukama, na kojima ima plave gumene rukavice, drži po jednu baterijsku lampu, koja trepće.

Ekran se zacrni.

GLAS IZ PUBLIKE: Šta je to?

JOŠ JEDAN GLAS: Nema struje.

JOŠ JEDAN GLAS: Sigurno je zbog oluje. Negde su pali vodovi.

Potpuni mrak. Zbunjeni glasovi spolja. Vika. Čuju se pucnjevi.

GLAS IZ PUBLIKE: Šta se zbiva?

GLASOVI SPOLJA: Zaključano je! Zaključano!

GLAS IZ PUBLIKE: Ko je ovde nadležan?

Još tri hica.

GLAS IZ PROSTORIJE: Ne mrdaj! Tišina! Glave dole! Ostanite svi na svojim mestima.

I
MRAČNA ZABIT

1. Morska obala

Ponedjeljak, 7. januar 2013.

Feliks pere zube. Zatim pere i one druge zube, veštačke, i ubacuje ih u usta. Uprkos sloju ružičastog lepka koji je naneo, ne leže mu najbolje; možda su mu usta usahnula. Nasmehi se: iluzija osmeha. Pretvaranje, laž, ali ko će to primetiti?

Nekad davno nazvao bi zubara i zakazao pregled, te bi seo u udobnu stolicu od skaja, gledao u zabrinuto lice koje miriše na tečnost za ispiranje usta s ukusom mentola, dok bi vešte ruke baratale sjajnim instrumentima. *Ah da, vidim u čemu je problem. Bez brige, sredićemo to.* Kao da vozi auto na popravak. Mogao je čak biti počašćen i muzikom u slušalicama i pilulom za blagu anesteziju.

Ali sada više ne može da priušti sebi takvu stručnu pomoć. Ima najjeftinije zdravstveno osiguranje, te je pušten na milost i nemilost svojim nepouzdanim

zubima. Što nije dobro, jer mu samo to još treba za predstojeći finale: ispadanje zuba. *Nafa zabava frfena je fada. Nafi fu igraci...* Kad bi se to desilo, njegovo poniženje bilo bi potpuno; na samu tu pomisao, čak mu i pluća pocrvene. Ako reči ne budu savršene, izgovor precizan, ton prefinjeno prilagođen, čarolija propada. Publika počinje da se meškolji na sedištima, da kašljuca, a u pauzi odlazi kući. To je kao smrt.

„Mi-mu-mo-moo“, govori on ogledalu iznad kuhinjske sudopere isprskanom pastom za zube. Sastavlja obrve i istura bradu. Zatim se iskezi: kez šimpanze saterane u ugao, malo bolan, malo preteći, malo očajan.

Koliko je pao. Koliko je satrven. Koliko srozan. Kako se samo bori za goli opstanak, živeći u straćari, zaboravljen u zabiti; dok Toni, to nametljivo, pozersko malo đubre, trčkara unaokolo s važnim zverkama, loče šampanjac i guta kavijar, ševine jezike i prasetinu, odlazi na gala prijeme i uživa u obožavanju svojih pratilaca, svojih prišipetlji, svojih ulizica...

Nekadašnjih Feliksovih ulizica.

To boli. To izjeda. Budi osvetoljubivost. Samo kad bi...

Dosta. *Ispravi se*, naređuje on svom osedelom odrazu. *Drži se*. I bez ogledala, zna da je dobio stomačić. Možda bi trebalo da nabavi pojas.

Nije važno! Uvuci stomak! Treba obaviti posao, treba zaplesti zaplete, treba prevariti prevarante, treba obmanuti zlikovce! *Cvrči cvrči cvrčak na čvoru crne smrče. Miš uz pušku, miš niz pušku. Navrh brda vrba mrda.*

Eto. Nije smrsio ni jedan jedini slog.

Još uvek on to može. Uspeće, uprkos svim preprekama. Očaraće ih na prvi pogled tako da im spadnu pantalone, mada ne bi uživao da to vidi. Začaraće ih čarolijom, kao što govori svojim glumcima. *Začarajmo ih!*

I pokazaće svog boga onom zlobnom, pokvarenom đubretu Toniju.

2. Moćna mađija

To zlobno, pokvareno đubre Toni je lično Feliksova greška. Ili u najvećoj meri njegova greška. U poslednjih dvanaest godina, Feliks je često krivio sebe. Davao je Toniju previše slobode, nije ga nadzirao, nije dovoljno gledao preko njegovog otmenog, postavljenog prugastog ramena.* Nije shvatao nagoveštaje, koje bi svako sa imalo mozga u glavi mogao da shvati. Još gore: verovao je tom zlom, ulizičkom, makijavelističkom hohštapleru. Pao je na priču: *Pusti mene da ti to obavim, prebaci to na mene, idem ja umesto tebe*. Koliko je samo bio lud.

Njegov jedini izgovor jeste to što je u ono vreme bio ophrvan bolom. Nešto pre toga izgubio je svoje jedino

* Engl.: *look over one's shoulder* – fraza „gledati preko nečijeg ramena“ znači: brinuti da neko ne napravi štetu, da se ne desi nešto loše. (Prim. prev.)

dete, i to tako jezivim spletom okolnosti. Da samo nije, da samo jeste, da je samo znao...

Ne, to još uvek suviše boli. Ne razmišljaj o tome, govori on sebi zakopčavajući dugmad na košulji. Odbaci to što dalje od sebe. Pravi se da je sve to bio samo film.

Čak i da se ono o čemu ne treba razmišljati nije dogodilo, Feliks bi verovatno ipak bio poražen. Navikao se da prepušta Toniju dosadne poslove jer je, na kraju krajeva, kako ga je Toni stalno podsećao, Feliks ipak bio umetnički direktor i bio je na vrhuncu svoje moći, ili su bar kritičari tako pisali; zato je trebalo da se bavi višim ciljevima.

I bavio se višim ciljevima. Stvarao je najraskošnija, najlepša, najupečatljivija, najmaštovitija, najduhovnija pozorišna iskustva. Dizao je standarde do neba. Svaku produkciju pretvarao je u doživljaj koji niko iz publike nikada neće zaboraviti. Budio je kolektivno divljenje, kolektivne uzdahe; posle predstave gledaoci su odlazili kući posrćući, kao pijani. Na Mejksiveg festivalu postavljao je standard sa kojim će se porediti svi manje važni festivali.

To nisu bili beznačajni ciljevi.

Da bi ih ostvario, Feliks je sastavljao najsposobnije timove saradnika koje je uspevao da privuče. Zapošljavao je najbolje, nadahnjivao je najbolje. Ili bar najbolje koje je mogao da plati. Pažljivo je birao tehnička čudovišta i zveri, majstore za zvuk i osvetljenje. Tragao je za najboljim scenografima i kostimografima svoga doba, onima koje je uspevao da ubedi da mu se pridruže. Svi

oni su morali da budu vrhunski, i bolji od toga. Kad god je to bilo moguće.

Zato mu je trebao novac.

Obezbeđivanje novca bilo je Tonijev posao. Prizemnji cilj: novac je bio samo sredstvo za ostvarenje svrhe, a svrha je bila uzvišenost; to su obojica razumeli. Feliks kao čarobnjak koji lebdi među oblacima, Toni kao prizemni potrčko i skupljač novca. Izgledalo je da je to prikladna podela posla, s obzirom na njihove talente. Kako se sam Toni izrazio, svako od njih dvojice radio je ono što je najbolje umeo.

Budalo, prekoreva Feliks sebe. Ništa nije razumeo. Što se tiče toga da je bio na vrhuncu moći, vrhunac je uvek opasan. Sa vrha nema kuda da se krene sem nadole.

Toni je bio i te kako voljan da oslobodi Feliksa svih obaveza koje je Feliks mrzeo, kao što su kokteli i prijemi i laskanje sponzorima i pokroviteljima, kao i druženje sa članovima Upravnog odbora, izvlačenje grantova od različitih institucija vlasti i pisanje ubedljivih izveštaja. Tako je – govorio je Toni – Feliks mogao da se posveti onome što je zaista važno, kao što su jasne beleške u vezi sa scenarijem, savršena šema rasvete i tačno vreme prosipanja sjajnih konfeta, koje je genijalno koristio.

I režiji, naravno. Feliks je uvek preuzimao na sebe režiranje ponekog komada u sezoni. Povremeno bi se čak prihvatao i glavne uloge, ako bi ga zainteresovala. Julije Cezar. Magbet. Lir. Tit Andronik. Svaka od tih uloga bila je njegov trijumf! I svaka njegova produkcija!

Ili bar trijumf u očima kritike, mada je publika, pa čak i pokrovitelji, povremeno gundala. Polugola Lavinja koja obilno krvari u *Titu* bila je uznemirujuće živopisna, žalili su se; mada, kako ih je Feliks podsećao, tekst drame to uveliko opravdava. Zašto su u *Periklu* morali da se pojave svemirski brodovi i vanzemaljci, umesto brodova i stranih zemalja, i zašto je boginja meseca Artemida bila predstavljena s glavom bogomoljke? Mada je to – kako je Feliks rekao Odboru, u svoju odbranu – sasvim prikladno, ako se malo bolje pogleda. A Herminonin povratak u život u vidu vampirice u *Zimskoj bajci*: tada su mu bukvalno zviždali. Feliks je bio oduševljen: kakva reakcija! Ko je još uradio nešto slično? Gde ima zvižduka, ima i života!

Te pustolovine, ti uzleti mašte, ti trijumfi bili su duhovna čeda nekadašnjeg Feliksa. Bila su to dela radosti, vedrog ushićenja. U trenucima neposredno pre Tonijevog udarca, sve se promenilo. Sve se smračilo, i to tako iznenada. *Jao, jao, jao...*

Ali on nije smeo da jauče.

Najpre ga je napustila žena Nađa, samo godinu dana posle njihovog venčanja. Kasno je ušao u brak, i neočekivano: nije znao da je sposoban za takvu vrstu ljubavi. Tek je bio otkrio njene vrline, tek je počeo da je stvarno

upoznaje, kada je podlegla galopirajućoj stafilokoknoj infekciji odmah posle porođaja. Takve stvari se dešavaju, uprkos modernoj medicini. Još uvek se trudi da se priseti njenog lika, da je oživi u mislima, ali tokom godina ona se polako udaljavala, bleдела poput starog polaroida. Sada je jedva nešto više od pukih obrisa; obrisa ispunjenih tugom.

I tako je ostao sam sa novorođenom kćerkom, Mirandom. Miranda: kakvo bi drugo ime mogao da nadene devojčici bez majke sa sredovečnim, razneženim ocem? Ona ga je sprečila da ne potone u ludilo. Držao se najbolje što je mogao, što nije bilo naročito dobro; ali se ipak držao. Naravno, unajmio je pomoć – bile su mu potrebne žene, jer nije ništa znao o praktičnom odgajanju dece, i zato što zbog posla nije mogao da bude neprestano uz Mirandu. Ali je zato uz nju provodio svaki slobodan trenutak. Mada takvih trenutaka nije bilo mnogo.

Opčinila ga je od samog početka. Čudio joj se i divio. Takvo savršenstvo, prsti, nožni prsti, oči! Kakva divota! Čim je naučila da govori, vodio ju je čak i u pozorište; bila je tako bistra. Sedela je i sve pomno posmatrala, nikada se nije meškoljila ni žalila na dosadu poput kakvog manje razumnog dvogodišnjeg deteta. Imao je velike planove: kad ona odraste, putovaće zajedno, on će joj pokazati svet, naučiće je mnogo čemu. Ali onda, kada su joj bile tek tri godine...

Visoka temperatura. Meningitis. Žene su pokušavale da ga pozovu, ali on je bio na probi, sa strogim

naređenjem da ga niko ne ometa, i one nisu znale šta da rade. Kad je konačno stigao kući, dočekale su ga suze, izbezumljenost i vožnja do bolnice, ali beše već prekasno, prekasno.

Lekari su učinili sve što su mogli: ponudili su mu sve izgovore, sve fraze. Međutim, ništa nije delovalo, i ona je nestala. Bolest ju je odnela, govorili su. Ali kuda ju je odnela? Nije mogla tek tako da iščezne. Odbio je da poveruje u to.

Lavinija, Julija, Kordelija, Perdita, Marina. Sve izgubljene kćeri. Ali neke od njih su ponovo pronađene. Zašto ne i njegova Miranda?

Šta činiti sa takvom tugom? Ličila je na ogroman crni oblak što se nadima na horizontu. Ne: ličila je na oluju. Ne: nije ličila ni na šta što se može pretočiti u reči. Feliks nije mogao neposredno da se suoči s njom. Morao je da je preobrazi ili da je u najmanju ruku nekako ograniči.

Odmah posle sahrane tužno majušnog kovčega bacio se na *Buru*. Čak i tada je dovoljno poznavao sebe i razumeo je da je to bekstvo, ali je takođe trebalo da bude i izvesna reinkarnacija.

Miranda će postati kći koja nije izgubljena; koja kao anđeo zaštitnik čuva svog prognanog oca dok u trošnom brodiću zajedno plove mračnom pučinom; kći koja nije umrla, već je odrasla u ljupku devojkicu. Ono

što nije mogao da ima u životu još uvek je mogao da doživi kroz umetnost: samo kao pogled krajičkom oka.

Za tu ponovo rođenu Mirandu, koju je sam iznedrio, želeo je da stvori prikladno okruženje. Prevazići će sebe kao glumac i režiser. Preći će sve granice, rastezati stvarnost dok ne pukne. U tim njegovim davnim nastojanjima bilo je grozničavog očajanja, ali zar najbolja umetnička dela nisu nastala upravo iz očajanja? Zar umetnost ne predstavlja uvek izazov Smrti? Prkosno podignut srednji prst na ivici provalije?

Odlučio je da će njegovog Arijela glumiti transvestit na štulama, koji će se u ključnim trenucima preobraziti u ogromnog svica. Njegov Kaliban biće zapušteni beskućnik – crnac ili možda Indijanac – i istovremeno paraplegičar, koji će se voziti po pozornici na ogromnom skejtbordu. Stefano i Trinkulo? Njih još nije bio osmislio, ali je razmišljao o tome da treba da uvede polucilindre i nakurnjake. I žongliranje: Trinkulo bi mogao da žonglira bacajući nešto što bi pokupio s plaže čarobnog ostrva, na primer lignje.

Njegova Miranda biće čarobna. Biće neobuzdana, što bi svakako morala da bude – nakon što doživi brodolom a potom trčkara po ostrvu dvanaest godina, najverovatnije bosonoga, jer, kako bi mogla da dođe do cipele? Tabani bi joj sigurno bili tvrdi kao đonovi čizama.

Posle napornog traganja tokom kojeg je odbio sve obične mlade i ljupke devojke, ulogu je namenio bivšoj gimnastičarki koja je osvajala srebrne medalje na

šampionatima Severne Amerike, a zatim upisala Pozorišnu akademiju: jakom, gipkom siročetu, tek procvatom pupoljku. Zvala se An-Mari Grinlend. Bila je tako energična, tako živahna: beše tek napunila šesnaest godina. Njeno glumačko obrazovanje bilo je oskudno, ali je on znao da će iz nje moći da izvuče ono što želi. Nastup tako svež da čak neće predstavljati ni glumu. To će biti stvarnost. Kroz nju će se njegova Miranda vratiti u život.

Sam Feliks trebalo je da tumači Prospera, njenog nežnog oca. Zaštitnički nastrojenog – možda isuviše zaštitnički, ali samo zato što je uvek želeo najbolje svojoj kćeri. I mudrog; mudrijeg od Feliksa. Mada je čak i mudri Prospero glupo verovao svojim najbližima, i bio suviše posvećen usavršavanju svojih čarobnjačkih veština.

Prosperov čarobni plašt biće sačinjen od životinja – ne stvarnih pa čak ni onih verno napravljenih, već od plišanih igračaka koje će najpre biti rasparane a zatim zašivene jedna za drugu: veverice, zečevi, lavovi, neka životinja nalik tigru i nekoliko medveda. Te zveri nago-veštavaće suštinski prirodne odlike Prosperovih natprirodnih, pa ipak prirodnih moći. Feliks je naručio i lažno lišće i zlatno obojene cvetove te živopisno obojeno perje koje će biti umetnuto među krzna plišanih igračaka, da bi Prosperov ogrtač dobio dodatni glamur i dublje značenje. Prospero će mahati štapom koji Feliks beše pronašao u jednoj starinarnici: otmenim edvardijanskim štapom za šetanje sa srebrnom lisičjom glavom na vrhu